

ДИАГНОСТИКА НА ГОТОВНОСТТА НА ДЕЦАТА ЗА УЧИЛИЩЕ В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ. АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИ ОТ ДИАГНОСТИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ

Данаиля Маникатова

Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград (България)

Резюме. В настоящата статия са представени резултатите и анализът от диагностика на училищна готовност на децата в предучилищна възраст в Детска градина „Синцев“ – Благоевград. Основната цел на изследването е да се анализират когнитивните, езиковите и визуалните умения, необходими на детето за успешно училищно обучение. Използван е диагностичен инструментариум, съобразен с възрастовите особености на децата. Резултатите от емпиричното проучване показват високо ниво на езикова компетентност, зрительно възприятие и аналитично мислене на децата, което ще им помогне за по-бързо и безболезнено адаптиране в училищната среда.

Ключови думи: училищна готовност; диагностика; предучилищна възраст; детска градина; когнитивно развитие; езиково развитие

Готовността за училище се определя въз основата от база данни, свързани с физическото, емоционалното, интелектуалното и социалното развитие на детето. Важно значение оказват и комуникативните компетенции, умението на детето да се справя с предоставената информация, възможността да контролира своите действия и да изпълнява указанията на педагога.

Диагностиката и оценяването на училищната готовност при деца преди постъпването им в първи клас са изключително важни и актуални. Те дават информация до каква степен детето е подготвено да посрещне предизвикателствата на училищния живот в когнитивен, емоционален, социален и физически план. Резултатите от диагностиката подпомагат откриването на индивидуалните потребности на детето – дефицити, ранно идентифициране на хиперактивност, емоционални проблеми, обучителни затруднения, които изискват допълнителна работа.

Детската градина оказва важна роля за развитието на всяко дете. Специфичните цели на предучилищното образование са свързани с детската емоционалност и отношение към обкръжаващия свят, където овладяват знания и развиват компетентности по различните образователни направления. Получават начални умения за писане, четене, музика и рисуване, формират се основни логически операции като сравнение, правене на изводи и обобщения. Тя спомага за по-лесна и успешна адаптация към нова социална среда – училище, и новата социална роля – ученик (Taran, 2003).

Училищната готовност на 6 – 7-годишните деца се изследват чрез различни диагностични инструменти (тестове). Тестовите на Ели Георгиева-Драголова, Г. Бижков и др. се различават от начина, по който оценяват и определят готовността на подрастващите за училище. Различните видове тестове наблягат върху отделни области на развитие при децата – езиково, когнитивно, физическо, психическо, но няма унифициран модел за оценка на училищна готовност в подготвителна група. Всяко дете е индивидуално и неговото детско развитие протича различно и се влияе, на първо място, от семейната и социалната среда, но влияние оказва и биологичната зрялост на детето. За установяване на училищната готовност важно място заема учителят, който е поставен в ролята учител и психолог. Той осъществява цялостно педагогическо наблюдение на подрастващите в процеса на развитието (възрастово и личностно). В процеса на педагогическата си работа учителят не трябва да пренебрегва индивидуалността на всяко дете. За постигане на добри резултати трябва да има съвместна работа между родител и учител.

За развитие на творческите способности на децата не трябва да се забравя и холистичният подход, който дава възможност да опознават заобикалящия ги свят по по-привлекателен и по-естествен начин чрез игра.

Готовността на детето за постъпване в училище се определя от социалните умения за общуване с неговите връстници и с възрастните, от нормалното за възрастта моторно и физическо развитие и проявата на интерес към околния свят и математиката.

За целта на настоящото изследване се използва стандартизиран тест за диагностика на готовността на децата за постъпване в първи клас, изготвен от Г. Бижков и колектив. Той е създаден да установи нивото на училищната готовност въз основа на 5 субтеста, които са взаимно свързани и еднакво значими. Чрез тях се установяват когнитивни, моторни и социално-емоционални умения. Когнитивната част на теста измерва основни математически и езикови умения – броене, разпознаване на букви и звуци, както и способността за решаване на прости задачи. Чрез моторната част от теста се оценяват фината моторика и координацията, които са важни за писането и рисуването. Социално-емоционалната част на теста изследва уменията на децата за взаимодействие с връстниците си, следване на инструкции и управление на емоциите (Bizhkov, 2013).

Теста за училищна готовност се провежда според поставените за тази цел изисквания към детето и екзаминатора. За целите на изследването са осигурени необходимите материали: инструкции за провеждане на теста и оценка на резултатите, тестова книжка, индивидуален протокол, принадлежности за писане – два цветни флумастера. Всяко дете, за да се чувства спокойно, концентрирано и „...да се сведе до минимум влиянието на странични фактори“ (Bizhkov, 2013), е изследвано индивидуално, на спокойно и тихо място в сградата на детската градина. Времето за работа с всяко от децата по отделните субтестове е неограничено – докато детето е в кондиция за решаване на задачите. В случай на умора и загуба на внимание се продължава по-късно, за да се осигури максимална обективност на тестовите резултати.

С използвания инструментариум се установи нивото на готовност на децата за постъпване в първи клас от подготвителна група в ДГ „Синцеп“, Благоевград. С теста се цели не да се сравнят постиженията на децата, а да се установят „дефицитите“ (слабите места) в обучението и да се приложат навременна намеса и помощ за преодоляване на трудностите за адаптацията към училищната среда (Fakirska, 1997).

Диагностиката е проведена през учебната 2024/2025 година, в периода от 20 април до 20 май. Обект на настоящото изследване са 27 деца на възраст между 6 и 7 години, от които 16 момичета и 11 момчета. Едно от децата не е диагностично изследвано поради продължително отсъствие от детската градина по здравословни причини.

Субтест 1. Фина моторика

Добре развитата фина моторика е ключов компонент за постигане на училищна готовност. Фината моторика е свързана с успешното обучение по писане и огромяване на децата. Основната цел на първия от общо петте субтеста е да се определи степента на развитие на фината моторика при децата в предучилищна възраст на три взаимосвързани равнища: координацията око – ръка, пространствено възприятие и графични умения (Bizhkov & Vaneva, 2013).

Тестът включва 15 задачи със свободен отговор. 12 от задачите са придружени с илюстративни примери. Детето трябва да начертае линия между две ограничителни линии, да прерисува образци без мрежа, а при три от задачите трябва да се копират думи и децата да напишат собствено си име. Водещото при този тест е прецизността на изпълнение.

Резултатите от теста показват, че повечето деца – 21 (81%), се справят добре, а някои от тях (10) постигат максимален брой точки. Това е добър индикатор за тяхната способност да контролират прецизно движенията на ръцете и пръстите си, което е от съществено значение за бъдещите им учебни дейности като писане и рисуване.

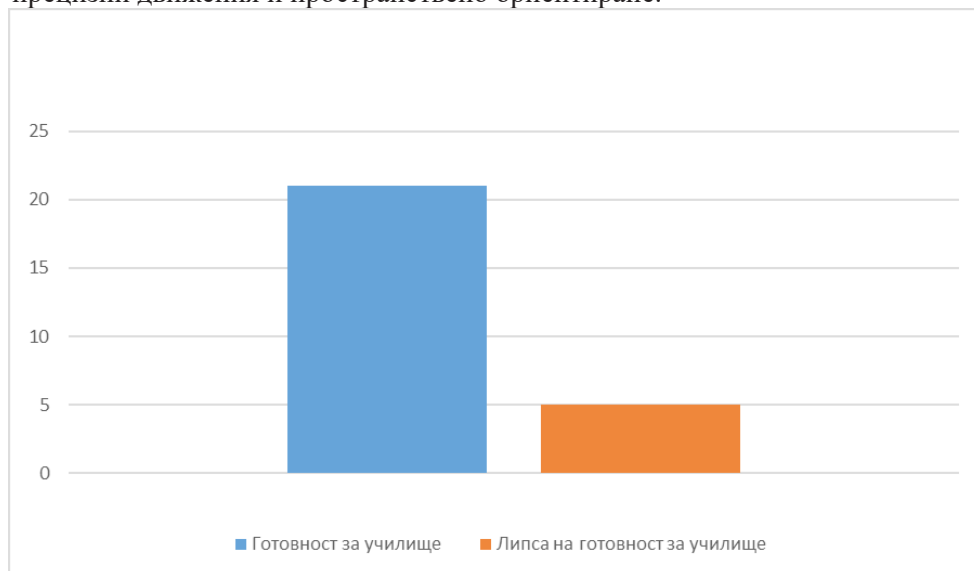
При обобщаване на резултатите се установява, че 17 деца (66 %) получават 1 точка при решаването на задача 7 заради допускане на грешка, вероятно

поради сложността на елементите в изображението. Тези деца срещат трудности при обработката на по-сложни визуални стимулации и се нуждаят от допълнителна практика и подкрепа в тази област.

Осем деца се затрудняват в изобразяването на вътрешната фигура, нейната големина и позиция отляво или отдясно при задачи 10, 11 и 12. Вероятната причина за това се дължи на липсата на достатъчно опит и увереност при работа с пространствени отношения и пропорции. Тези затруднения считам, че са напълно приемливи за деца на тази възраст и може да бъдат преодолені чрез подходящи упражнения и насоки.

11 (42%) деца от 26 срещат затруднения при решаване на задача 9 и получават по 1 точка. Затрудненията може да се дължат на психически процеси – притеснение, несигурност. Такива грешки са нормални и очаквани, особено когато децата се сблъскват с нови и сложни задачи.

21 от децата показват добри резултати във фината моторика, но пет от тях все още се нуждаят от допълнителна подкрепа и практика в определени аспекти. За усъвършенстване на фината моторика на децата с по-ниска успеваемост използвах специализирани дидактични допълнителни комплекти с упражнения и игри¹, които им помогнаха да усъвършенстват своите умения за прецизни движения и пространствено ориентиране.

Фигура 1. Субтест 1. Фина моторика

Субтест 2. Езиково развитие: фонематичен слух

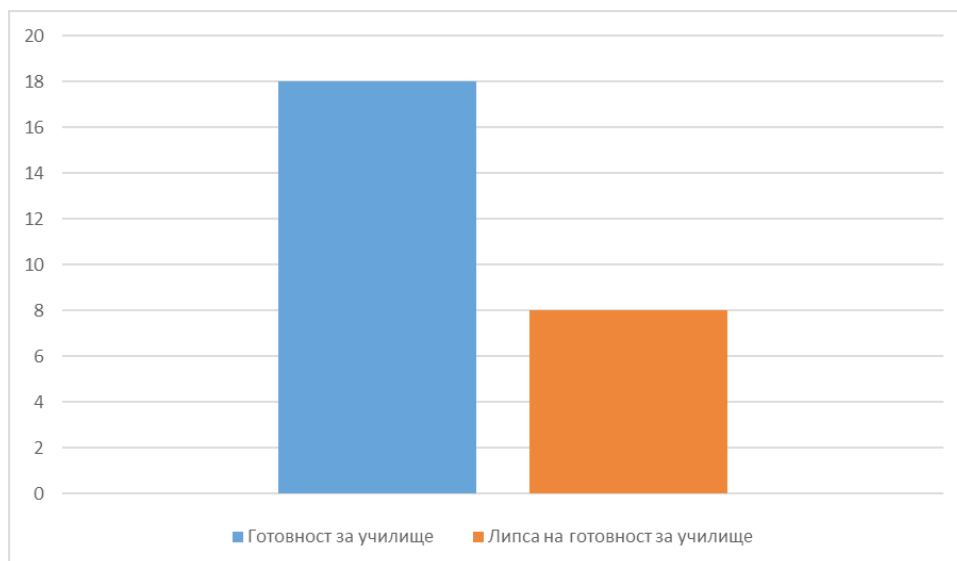
Субтест 2 има за цел да се установи до каква степен децата умеят да разпознават конкретна фонема в началото, средата или края на дадена дума и да се определи възможността им да създават нови думи чрез прибавяне, премахане или замяна на определени звукове. За училищната готовност на децата важно е развитието на фонематичния слух. Чрез него се научават да разграничават звуци, срички и думи в речевия поток, съпоставят чути речеви звукове с конкретни фонемични и различават всички речеви звукове на слухово ниво. Основа за успешното огромяване е добре развитият фонематичен слух. Измерването му се явява един от основните компоненти при диагностиката на готовността на децата за първи клас.

Общият брой на задачите в теста е 52. Задачите с избираем отговор са 36 и включват: откриване на начален звук, звук средата на думата, откриване на дума, която завършва с даден звук, а задачите с кратък свободен отговор са 16 и са свързани със съставяне на думи в множествено число.

Субтест 2 включва повтарящи се по вид задачи. При решаването им две от децата срещат затруднения в разграничаването и разпознаването на думи, при определяне на началния и крайния звук на думата, когато се налага да премаханат, добавят или заменят звуци в думата.

Добро ниво на фонематично осъзнаване показват 18 деца (69%), като успешно идентифицират правилните звукове в началото и края на думите. Положителен знак за техния потенциал е демонстрираната способност за самокоригиране на допуснати грешки поради бързина. Умението да се ориентират в думите и буквите, е важна предпоставка за успешното обучение на децата в училище. Добър показател за развиващите се фонематични умения е, че някои от тях могат да сричат, но има и деца, при които се изисква допълнителна работа, въпреки тези положителни резултати. 30 % от децата в групата се затрудняват при решаването на задачи от 30 до 36, които са свързани със замяна и отнемане на фонемични, което налага нужда от допълнителна практика и упражнения в тази област. Осем от десет деца в групата посещават логопед, но продължават да изпитват затруднения при определяне на фонемични в процеса на слушане-възпроизвеждане. Необходимо е да продължи логопедичната подкрепа за тези деца.

Недостатъчната концентрация и внимание на някои от децата при изпълнение на задачи 30 до 36 са причина да допуснат грешки, но при допълнително разясняване те успяват сами да ги открият.

Фигура 2. Субтест 2. Езиково развитие: фонематичен слух

Субтест 3. Езиково развитие: елементарни понятия

Целта на трети субтест е да се измери пасивният речник на детето, свързан с количествените, пространствените и времевите отношения между обектите и техните характеристики – цвят, големина, форма и т.н.

И тук тестовите задачи са с избираем отговор (един от четири или три) и са добре цвятово и символно илюстрирани, което спомага за правилното им възприемане от децата. Заложените задачи са 50, като 23 от тях са с избираем отговор за зрително възприятие. Те варират по сложност и брой на елементите, които ги съставят.

Резултатите от проведения субтест 3 дава информация за пасивния речник на децата от изследваната група, свързан с пространствените, количествените и времевите отношения между обектите, както и техните характеристики – цвят, форма, големина и т.н. Анализирайки резултатите от теста и вида на грешките, се наблюдава, че пет деца се затрудняват при решаване на задача 6 не защото не разбират терминологията, а визуално има струпване на копчета по палтото на клоуна. Направих експеримент с четири червени и едно жълто кубче, като им поставих задача: „Подредете кубчетата в редичка, така че жълтото кубче да бъде в средата“. Децата решиха бързо и правилно задачата, което е доказателство, че се справят с терминологията, когато използват предмети.

При задача 5 три от респондентите допускат грешка, но при анализа на илюстрациите успяват сами да открият и коригират.

Използването на многобройни елементи в задача 10 е причина седем деца да се затруднят да дадат правилен отговор на задачата.

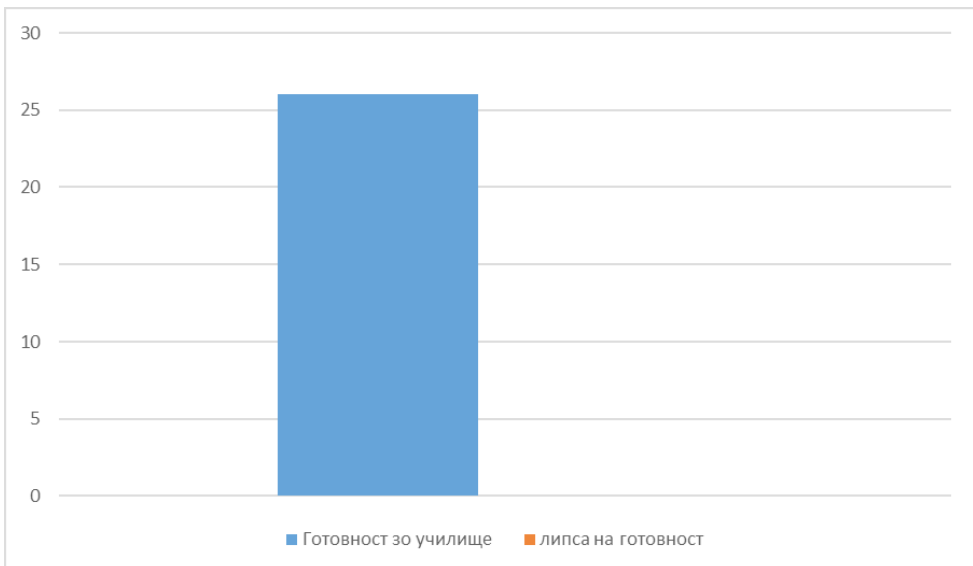
Честото използване на думи като „пред“, „зад“, „под“, „близо“, „между“ и т.н. в ежедневието и сравнително лесните задачи от 11 до 15 в този субтест са предпоставка за получения добър резултат от изследваната група.

Използваните допълнителни задачи, свързани с употребата на лични местоимения в процеса на обучение в детската градина, водят до високи резултати при решаването на задачи от 16 до 22 в този субтест, но децата срещат затруднения при решаването на задача 23, тъй като има много преплитания на цифри.

Децата от групата притежават добре развит пасивен речник, свързан с основни признаци на обектите от заобикалящата среда, адекватен на възрастовата им група. Разбират и интерпретират смисъла на думите и изразите, обозначаващи пространствени и хронологични положения.

Показаните резултати за способността на децата за разбиране на абстрактна лексика, свързана с пространствено-времевите отношения са ключов фактор за когнитивна зрялост и училищна готовност.

Независимо от малките трудности, които срещат някои деца при решаване на теста, всички са добре подготвени и достигат праговата стойност за училищна готовност.

Фигура 3. Субтест 3. Езиково развитие: елементарни понятия

Субтест 4. Откриване на образци

Яснота по отношение на зрителното възприятие на децата и по-конкретно уменията за откриване на прилики и разлики във физическите характеристики на обектите, както и откриването на единични елементи, част от цяло в комплексна система ни дават резултатите от субтест 4 – Откриване на образци. Това е и основната цел на този субтест – да се измери степента на развитие на визуалното възприятие на 6 – 7-годишните деца, което оказва най-голямо влияние върху обучението по четене, писане и математика (Bijkov & Vaneva, 2013).

29 задачи за класификация и сериация са включени в субтест 4 – Откриване на образци. Визуализациите, използвани в задачите, са с изобразителен, символен и графичен материал.

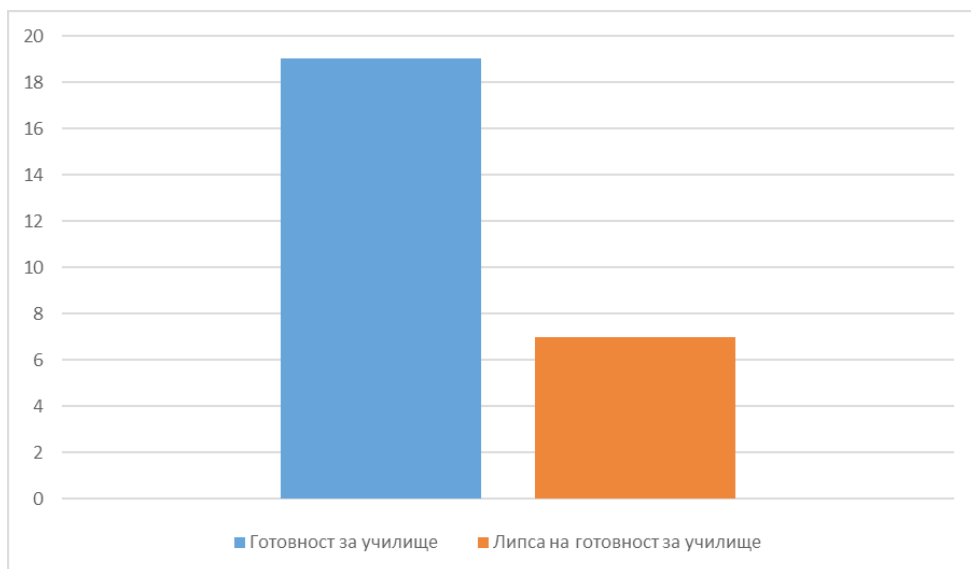
Резултатите показват, че децата имат висока степен на придобити умения за зрителен анализ, както и възможност за ориентация в пространството. В кратки времеви рамки деветнадесет деца (73%) отговарят вярно на задачите от 1 до 16. Това е доказателство за много добре развита способност за визуално разграничаване на елементи, внимание към детайла и зрителна памет, отговарят на очакванията по държавния образователен стандарт за предучилищно образование.

Децата идентифицират правилно буква „Н“ при задача 17 и буква „К“ при задача 19, които включват разпознаване на буква в система от графични елементи. Бъдещите първокласници, в чиито собствени имена или в имената на техни близки се намират букви „Н“ и „К“, с радост ги разпознават.

Задача 20, която включва търсене на гласна буква „Е“ в дума, е решена бързо и успешно от всички деца. Вероятно добрият резултат е свързан с честото използване на тази буква в ежедневната реч.

Част от децата срещат затруднение при разпознаване на конкретен образ при зад. 18, тъй като съдържа сложни и много разнообразни елементи.

19 (73 %) от децата успешно се справят със субтест 4 (фиг. 4), чиято цел е да откриват прилики и разлики във физическите характеристики на обектите. Тези резултати показват, че децата от групата лесно ще се справят с учебния материал, изучаван в първи клас.

Фигура 4. Субтест 4. Откриване на образци

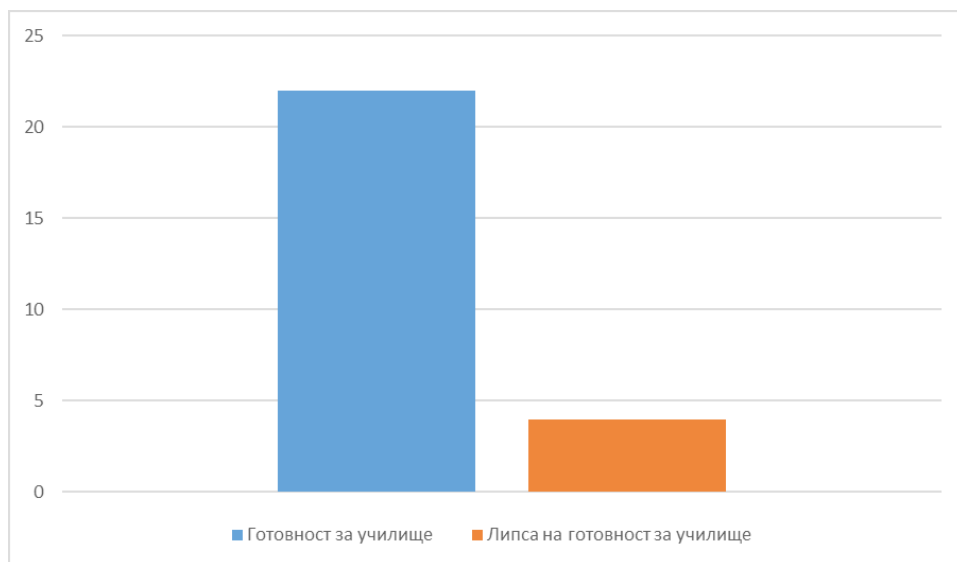
Субтест 5. Количествени представи

Математиката е абстрактна наука, която може да затрудни децата и да предизвика негативно отношение (Georgieva, 2022). Тя спомага да се развиват мисленето и паметта, запознава децата с количествени, пространствени, геометрични и времеви отношения на обектите от заобикалящия ги свят. Ключов компонент от познавателното развитие на децата са количествените представи, които са част от държавния образователен стандарт за подготовка за училище в Наредба 5 от предучилищното образование 2016².

Субтест 5 цели да се оцени нивото на умения за броене, количествено сравнение и пространствено ориентиране, да се проследи способността за определяне броя на обекти, отброяване, сравняване по големина и количество, както и разпознаване на отношения – „повече“, „по-малко“, „толкова“, „колкото“ и т.н.

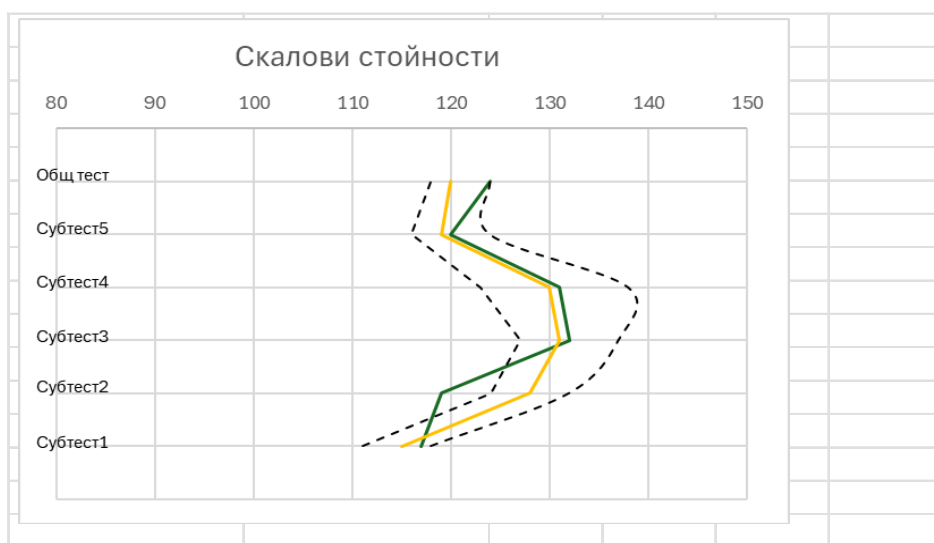
В субтеста максималният брой точки е 29. Преобладаващата част от децата успешно владеят основни умения – за броене и количествена преценка, което отговаря на критериите за училищна готовност. Участниците в диагностиката показват увереност при решаването на задачите от началната част на теста – въпросите от 1 до 22, и се справят отлично с автоматизирано броене до 10, съпоставяне на количества и ориентиране в количествен ред. Постигнатите високи резултати на 22 (85%) от децата са показател за стабилна основа, необходима за началното образование.

Децата имат известно затруднение при решаване на задачите от 23 до 29. Те изискват по-високо ниво на мисловни операции и абстракция. Тези задачи се оказват предизвикателство за 8 деца (30%) от тази група. По-ниските резултати, постигнати при решаването може, да се обяснят с повишената им сложност и необходимостта от интегрирани мисловни дейности¹. Преобладаващата част от децата (22 или 85%) преминават праговата стойност на теста. С децата, които показват по-ниски резултати на задачите 23 до 29, е проведена допълнителна работа², което при повторно изследване довежда до по-високи резултати. Въпреки изброените трудности децата притежават необходимите логико-математически умения, съответстващи на възрастта им, и са готови да постъпят в първи клас.

Фигура 5. Субтест 5. Количествени представи

На базата на получените резултатите от диагностиката на готовността на децата за училище е изготвена таблица с резултатите от всички субтестове – суров бал, скалови стойности (таблица 1), както и обобщен диагностичен профил (фиг. 6), който ясно илюстрира училищната готовност на децата в групата.

Фигура 6. Обобщен диагностичен профил на децата от подготвителна група при ДГ „Синчец“ – Благоевград

Таблица 1. Резултати от всички субтестове – суров бал и скалова стойност

Субтест	Суров бал	Скалова стойност
Субтест 1	25	117
Субтест 2	45	119
Субтест 3	48	132
Субтест 4	22	131
Субтест 5	24	120
Общ резултат	164	126

Изводи

1. Данните от проведеното диагностично изследване показват, че децата от подготвителна група при Детска градина „Синчец“ са достигнали праговата стойност за училищна готовност. Те показват също високо равнище на езикова

и когнитивна готовност, които са необходима предпоставка за успешното справяне с изискванията на началното училище.

2. След проведения анализ се установява, че най-високи резултати децата постигат в Субтест 2 – Езиково развитие: фонематичен слух – свидетелство за развити когнитивно-езикови умения, които са резултат от богатата езикова стимулация в образователната и ежедневната среда. За разлика от това, най-ниски резултати децата показват в Субтест 1 – Фина моторика, които са свързани с възрастовите им особености и отразяват недобре развита фина моторика – координация око – ръка и контрол на прецизните движения, тъй като те изискват много време и практика.

3. Допълнителната работа, прилагането на игрови методи и иновативни педагогически подходи с децата имат положителен ефект върху тяхното развитие, усъвършенстване на уменията и постигане на по-добри резултати.

4. Промяната на средата и методиката на работа по време на диагностичното изследване оказва въздействие върху емоционалното и психическото състояние на децата и е причина за по-ниските резултати при някои от тях.

5. Импулсивността и прибързаното изпълнение на задачите е причина за допуснатите единични грешки от респондентите. Те са резултат от индивидуалните, възрастовите особености и по-бавния темп при обработка на информацията.

Препоръка

Резултатите от диагностичните тестове на готовността за постъпване в училище не могат да бъдат достатъчни за даване на цялостна оценка за развитие на детето, тъй като резултатите, получени при провеждането на диагностичното изследване, показват моментното му състояние. Трябва да има цялостен диагностичен процес в началото на последната година от тяхното пребиваване в детската градина, на базата на която да се предприемат конкретни корекционни дейности.

В началото на първи клас учителите също трябва да провеждат диагностика през първата седмица на новопостъпилите деца, за да могат да имат информация за действителното им състояние и да се организира педагогически процес, адекватен на техните възможности.

Учителите в предучилищно и начално училищно образование трябва да преминат обучителни курсове за провеждане на диагностика на готовността на децата за училище, тъй като неправилно проведеният тест може да доведе до последици за по-нататъшното развитие на подрастващия.

БЕЛЕЖКИ

1. Наредбата № 5 от 3 юни 2016 г. за предучилищно образование (НПО) <http://www.mon.bg/?go=p age&pageId=7&subpageId=59>.
2. Училищна готовност на детето БЕЗПЛАТЕН РЕСУРС – Stalev.

ЛИТЕРАТУРА

- Бижков, Г., Ваневар В. (2013). *Стандартизиран тест за диагностика на готовността на децата за училище*. Св. Климент Охридски.
- Георгиева, Г. (2002). *Педагогическото взаимодействие в математическата подготовка на децата от предучилищна възраст*. Св. Климент Охридски.
- Драголова, Е. (2023). *Диагностика на готовността на децата за училище*. Бит и техника.
- Таран, О. (2003). *Психологична готовність дитини до школи. Диагностика та формування. Шкільного світу*.

REFERENCES

- Bizhov, G. & Vaneva (2013). *Standartixiran test za diagnostika na gotovnostta na decata za uchilishte*. Sofia.
- Dragolova, E. (2023). *Diagnostika za gotovnostta na decata za uchilishte*. Bit i tehnika.
- Georgieva, G. (2002). *Pedagogicheskoto vzaimodeistvie v matematicheskata podgotovka na decata ot preduchilishtna vazrast*. Sv. Kliment Ohridski.
- Taran, O. (2003). *Psykhologichna gotovnist' ditini do shkoli: Diagnostika ta formuvannya. Shkільного svitu*.

DIAGNOSTICS OF THE READINESS OF PRESCHOOL CHILDREN. ANALYSIS OF THE RESULTS OF A DIAGNOSTIC STUDY

Abstract. This article presents the results and analysis from diagnostics of the school readiness of the children at “Sinchets” kindergarten in Blagoevgrad. The main aim of the research is to analyze the cognitive, linguistic and visual skills a child needs for successful schooling . A diagnostic toolkit was used in appropriate to the age characteristics of the children. The results of the empirical research show a high level of linguistic competence, visual perception and analytical thinking among the children which will help them adapt more quickly and painless adaptability to the school environment.

Keywords: school readiness; diagnostics; preschool; kindergarten; cognitive development; language development

✉ **Dr. Danaila Manikatoва Assist. Prof.**

ORCID iD: 0000-0003-2322-0869

South-West University “Neofit Rilski”

Blagoevgrad, Bulgaria

E-mail: danimanikatoва@abv.bg